

Cisterciáci

Mnišský kontemplativní řád spravovaný podle řehole sv. *Benedikta*.

Reformní řád, vznikl jako reakce na *clunyjské* hnutí, které na konci 11. st. již ztratilo některé ze svých ideálů. Zakladatelem nového reformního proudu se stal Robert, opat z Molesme, který se skupinou následovníků založil 1098 nedaleko Dijonu reformní opatství, jež chtělo žít podle prvotních mnišských ideálů. Podle jména opatství, latinsky Cistercium (dnes Cîteaux), byl nazván celý reformní proud. Velký význam při formování cisterciáckých zásad připadl třetímu opatu Cîteaux, Angličanovi Štěpánu Hardingiovi, který se zasloužil o vznik základní řádových dokumentů (*Carta Caritatis* aj.). Největší proslulost si však vydobyl *Bernard*, první opat kláštera *Clairvaux* (viz), jenž svým působením rodící se řád zásadním způsobem ovlivnil. Cisterciácká reforma směřovala k návratu k chudobě, prostotě klášterního života (odklon od velkoleposti clunyjských klášterů) a zdůrazňovala v souladu řeholí sv. Benedikta význam manuální práce. Zahrnula i otázky hospodářské; cisterciáci usilovali o ekonomickou soběstačnost, jíž měl zabezpečit systém hospodářských dvorů (*grangií*), na nichž by pracovali konvrši, laičtí bratři řádu. Myšlenka se však ukázala jako nereálná. Díky Bernardovi z Clairvaux se cisterciáci stali šířiteli mariánské úcty. Řád potvrdil papež Kalixt II. (1119).

Rychlý rozvoj řádu přivedl c. v průběhu 12. st. do všech katolických zemí včetně křižáckých států na Předním východě. Do konce středověku vzniklo na 850 mužských a 1200 ženských řádových domů.

Nejvyšší orgán cisterciáckého řádu představovala generální kapitula, výroční zasedání všech opatů řádu. Kláštery byly vzájemně propojeny filiačními vazbami; otec mateřského domu měl povinnost své filiace každoročně vizitovat. Cistercké kláštery byly vyňaty z pravomocí biskupů a podřízeny pouze svému řádovému vedení.

Cisterciáci nosili bílý hábit s černým škapulířem a s černým koženým opaskem. Do chóru chodili v bílém plášti s kapucí. Znakem řádu je modrý štít posetý zlatými liliemi s burgundským srdečním štítkem (pětkrát modrozlatě kosmo děleným s červeným lemem).

V Čechách se c. usadili ve čtyřicátých letech 12. st., velkému významu se těšily kláštery sedlecký, plaský, pomucký a zbraslavský. Ctitelem řádu byl král *Václav II.*, zakladatel opatství Aula Regia na Zbraslavi. Klášterní kronika, která zde vznikla v prvních desetiletích 14. st. (*Chronicon Aulae Regiae*, Zbraslavská kronika), patří k nejvýznamnějším českým středověkým historiografickým spisům. Na Moravě byl první klášter řádu založen na Velehradě (1204-1205) markrabím Vladislavem Jindřichem, spojivším se při svém

fundátorském díle s olomouckým biskupem Robertem (1201-1240), prosessesem cisterciáckého řádu.

Společenství sester, hledajících vzor pro společný život ve zvyklostech cisterciáků, začala vznikat již ve 12. století; za nejstarší se pokládá klášter Tart (1120-1125) v Burgundsku. Oficiálního uznání se ženská větev řádu dočkala však až po roce 1200. Jednotlivé ženské ústavy byly k řádu přivtělovány rozhodnutím generální kapituly, která zároveň určila, kterému mužskému klášteru budou podléhat. Nadřízený opat cisterciáčky pravidelně vizitoval a spolurozhodoval spolu s abatyší o důležitých záležitostech řádového domu. Duchovní správu zabezpečovali zpovědníci a kaplani, o materiální stránku se staral vedle abatyše také probošt. Mužští hodnostáři mohli přicházet z nadřízeného opatství, nebylo to však podmínkou.

Nejvýznamnějšími kláštery cisterciáček ve středověkém Českém státě se staly fundace českých královen na Moravě, klášter Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova a Aula S.Mariae na Starém Brně.

kch